

Simone Weil:

radiografia del totalitarisme

Josep Otón

Escriptor i professor a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona. És autor de Simone Weil: el silenci de Déu (Fragmenta).

131

Un clima de malestar social, associat a un reguitzell de crisis concatenades (econòmica, sanitària i bèl·lica), ha fet renéixer l'ombra del totalitarisme, manifestada sobretot a través de la puixança del populisme. Així mateix, en altres fenòmens socials i polítics també és possible detectar trets de caràcter totalitari. La revolució tecnològica, en comptes de contribuir a construir una societat més transparent, aporta eines que incrementen la capacitat de vigilar i manipular. En nom de la seguretat del col·lectiu s'estan erosionant les llibertats individuals i cada cop els ciutadans se senten més controlats per part dels Estats o dels poders econòmics.

En aquest context convé rellegir les reflexions de Simone Weil, una filòsofa compromesa amb el seu temps, els convulsos anys trenta i quaranta del segle passat. El pensament d'aquesta autora, coneguda pel seu activisme polític i per la seva experiència espiritual, també s'endinsa en el camp de l'anàlisi sociològica.

Weil va viure i patir l'eclosió del totalitarisme que va sacsejar Europa durant la primera meitat del segle xx. El treball a la fàbrica li proporcionà la vivència necessària per copsar l'essència d'aquesta forma de dominació. Fent d'obra va adonar-se de la despersonalització a la qual l'individu es veu sotmès en acoblar-se a un sistema de funcionament mecànic on no és més que una peça. La fàbrica esdevé una metàfora

—o un laboratori— que reflecteix els dinamismes socials que fonamenten el sistema totalitari.

Els plantejaments d'aquesta pensadora sovint coincideixen amb els d'altres autors coetanis (Erich Fromm, Aldous Huxley, George Orwell, Walter Benjamin i Hannah Arendt) o posteriors (Michel Foucault).

1. El procés deshumanitzador

[Els obrers] no són res perquè la funció de la major part d'ells, dins de la producció, és la funció de simples engranatges, i són degradats a aquesta funció d'engranatges perquè el treball intel·lectual s'ha separat del treball manual i perquè el desenvolupament del maquinisme ha privat l'home del privilegi de l'habilitat, de l'enginy, per fer-lo passar a la condició de matèria inerta.¹

A la fàbrica Weil descobreix el poder alienador i cosificador de la producció en cadena, una experiència que li permet entendre el funcionament de la societat.² El maquinisme evoca la dinàmica del col·lectiu que segueix unes lleis cegues i que deshumanitza l'individu. Aquest es veu obligat a comportar-se seguint automatismes, sense la intervenció de la intel·ligència ni de la llibertat.³

¹ S. WEIL, «Sur les contradictions du marxisme», dins *Écrits historiques et politiques. L'expérience ouvrière et l'adieu à la révolution (1934-1937)*, Paris, Gallimard, 1991, p. 136-137.

² «L'home de la nostra època no pateix tant la misèria com pel fet d'ésser un engranatge en una immensa màquina, un autòmat la vida del qual ha esdevingut buida i ha perdut el seu sentit» (E. FROMM, *La por a la llibertat*, Barcelona, Edicions 62, 1979, p. 248). «Els éssers humans intentaven comportar-se com a éssers humans i no com a dents de l'engranatge de la màquina capitalista» (G. ORWELL, *Homenatge a Catalunya*, Barcelona, Destino, 2003, p. 30).

³ «L'esgotament acaba per fer-me oblidar les vertaderes raons de la meua estada a la fàbrica i fa gairebé invencible per a mi la forta temptació que comporta aquesta vida: la de no pensar més, l'única manera de no patir. Només el dissabte al vespre i el diumenge tornen els records i les idees esquinqades, i llavors em recordo que també sóc un ésser pensant» (S. WEIL, «Journal d'usine», dins *Écrits historiques et politiques. L'expérience ouvrière et l'adieu à la révolution (1934-1937)*, Paris, Gallimard, 1991, p. 192-193). «Quan dic mecànic, no imaginis que pots somniar en una altra cosa mentre treballes, ni molt menys reflexionar. No, el que és tràgic d'aquesta situació és que el treball és massa mecànic per a proporcionar matèria per al pensament i que a més impedeix tot altre pensament. Pensar equival a anar menys de pressa» (S. WEIL, *Ensayos sobre la condición obrera*, Barcelona, Nova Terra, 1962, p. 26).

Així Weil manlleva expressions pròpies del maquinisme per descriure l'organització estatal: es refereix al «fred metàl·lic de l'Estat»,⁴ al·ludeix a «la freda brutalitat que impregna la política d'un Estat»⁵ o a «la màquina d'acer de l'Estat».⁶

La concepció mecanicista de l'Estat —i del col·lectiu en general— i el seu automatisme insensible despullen l'individu de la seva dignitat i el converteixen en una peça, un engranatge inserit en la gran maquinària social.⁷ En paraules de C. Revilla, en virtut de l'absència de pensament, l'existència humana queda incorporada al moviment de la matèria, és a dir, l'ésser humà reacciona mecànicament.⁸

Com a conseqüència, la capacitat subversiva queda neutralitzada. L'èxit de qualsevol iniciativa revolucionària resulta inviable. L'individu aïllat es veu indefens per enfrontar-se a una gran i poderosa màquina, el funcionament de la qual li resulta misteriós:

Tota temptativa de reforma apareix com a pueril si se la confronta amb les necessitats cegues implicades en el joc d'aquest monstruós engranatge. La societat actual s'assembla a una immensa màquina que engoleix constantment els homes i de la qual ningú no coneix els comandaments; i els qui se sacrifiquen pel progrés social s'assemblen als que s'aferren als engranatges i a les corretges de transmissió per intentar aturar la màquina i acaben sent triturats per ella.⁹

⁴ S. WEIL, *Echar raíces*, Madrid, Trotta, 1996, p. 99.

⁵ *Ibid.*, p. 126.

⁶ *Ibid.*, p. 145.

⁷ «A la gran indústria [...] la coordinació ha estat confiada a cervells de ferro (les màquines). El mètode ha estat arrabassat als homes per lliurar-lo a la matèria [...]. Els homes esdevenen engranatges. Els obrers es converteixen en coses en el seu propi treball» (A. REYNAU, *Leçons de philosophie* (Roanne 1933-1934), Paris, Plon, 1989, p. 151-152). Weil dedueix conseqüències polítiques d'aquest tractament a les fàbriques: «és impossible que els homes tractats com a coses en el mercat laboral i en la producció siguin tractats com a ciutadans en la vida pública» (*ibid.*, p. 157).

⁸ C. REVILLA, *Simone Weil: nombrar la experiencia*, Madrid, Trotta, 2003, p. 114.

⁹ S. WEIL, «Réflexions sur la guerre», dins *Écrits historiques et politiques. L'engagement syndical* (1927-1934), Paris, Gallimard, 1988, p. 298.

La concepció mecanicista de l'Estat i el seu automatisme insensible despullen l'individu de la seva dignitat i el converteixen en una peça de la maquinària social.

Simone Weil també compara la situació a les fàbriques amb l'exèrcit i l'ambient militar. El soldat, com un obrer, actua de manera mecànica i és controlat per algú aliè als patiments de la guerra.¹⁰ La gran diferència radica en el fet que, si bé les màquines només usurpen als treballadors la seva força de treball i els patrons no tenen un altre mètode d'atemorir els treballadors que l'amenaça de l'acomiadament, cada soldat és obligat al sacrifici de la seva pròpia vida segons les exigències de l'aparell militar sota l'amenaça d'execució sense judici, «una amenaça que el poder de l'Estat penja constantment sobre el seu cap».¹¹

En el seu comentari a la *Iliada*, Weil descriu la capacitat alienadora de la guerra, tot il·luminant les vicissituds de l'Europa d'aquell moment amb el concepte de la «força», l'autèntica protagonista, segons ella, d'aquesta epopeia grega. La «força» cosifica la víctima, la degrada convertint-la en matèria sense vida.¹²

Ara bé, la «força» degrada tant la víctima com el botxí. La maquinària col·lectiva no fabrica tan sols esclaus, sinó que també és la responsable de generar tirans.¹³ El soldat que mata és una víctima de la «força». La seva capacitat d'actuar lliurement (és a dir, mogut per la seva reflexió personal) li ha estat arrabassada per un totalitarisme que funciona com la producció en cadena d'una fàbrica. Victima i botxí són peces d'un mateix engranatge:

El soldat vencedor és com un flagell de la naturalesa; posseït per la guerra, és, com l'esclau, tot i que d'una manera ben diferent, convertit en una cosa, i les paraules no tenen poder sobre ell com en el cas de la matèria. L'un i l'altre,

¹⁰ *Ibid.*, p. 292-293.

¹¹ *Ibid.*, p. 293. Les comparacions que fa del funcionament de l'exèrcit amb la vida dels obrers a les fàbriques com a metàfora del funcionament de la societat recorden les teories de Michel Foucault. Aquest autor compara l'organització de l'exèrcit amb la vida a les presons com a model de massa disciplinada i projecta aquests esquemes de comportament sobre la resta del cos social. Veg. M. FOUCAULT, *Vigilar y castigar*, Madrid, Siglo XXI, 1990, p. 172-173.

¹² «El veritable heroi, el veritable tema, el centre de la *Iliada*, és la força [...]. Quan s'exerceix fins al final, converteix l'ésser humà en una cosa en el sentit més literal, perquè en fa un cadàver. Hi havia algú i, uns moments després, no hi ha ningú» (S. WEIL, «La *Iliada* o el poema de la força», dins *Escrits sobre la guerra*, València, Bromera, 1997, p. 79).

¹³ A. REYNAU, *Leçons de philosophie...*, op. cit., p. 132.

*en contacte amb la força, pateixen el seu efecte infal·lable, que és el de convertir aquells que toca en muts o sords. Aquesta és la naturalesa de la força. El poder que posseeix de transformar els homes en coses és doble i s'exerceix de dues maneres; petrifica de forma diversa, però igualment, les ànimes dels que la pateixen i les dels que l'exerceixen.*¹⁴

La «força» seria el concepte filosòfic que, tot partint de l'experiència del treball a la fàbrica, permet explicar com l'individu es despersonalitza per convertir-se en còmplice d'un sistema totalitari.

2. La seducció totalitària

135

Paradoxalment, el totalitarisme responsable d'aquest procés deshumanitzador es presenta alhora com el seu remei. A la fàbrica, com que la feina no aportava el grau d'autoestima necessari —atès que la tasca realitzada per l'obrer també la podria fer qualsevol altre individu o fins i tot una màquina—, el sentiment de la dignitat personal tal com s'havia entès fins aleshores estava obsolet, trencat, i segons Weil calia forjar-ne un de nou.

Ara bé, plenament submergida en l'atmosfera obrera de la fàbrica, sense esperances, realitzant un treball gens creatiu, gens gratificant, embrutidor i degradant, Weil es pregunta si la popularitat de Hitler no es fonamentava precisament en la capacitat per dotar de sentit la vida dels qui havien perdut tota esperança, tota il·lusió, i havien caigut en una mena de letargia moral.¹⁵

Weil es pregunta si la popularitat de Hitler no es fonamentava precisament en la capacitat per dotar de sentit la vida dels qui havien perdut tota esperança i tota il·lusió.

Els joves alemanys dels anys trenta havien nascut en plena crisi del seu país i no podien pensar en el seu futur. Els resultava impossible plantejar-se qualsevol projecte. Estaven, d'alguna

¹⁴ S. WEIL, «La Ilíada o el poema de la força», op. cit., p. 99. En aquest sentit, Weil sintonitzaria amb el concepte «banalitat del mal» proposat per Hannah Arendt per descriure els mecanismes subjacents que van permetre que ciutadans en aparença normals acabessin perpetrant les atrocitats de l'Holocaust.

¹⁵ S. WEIL, «Journal d'usine», op. cit., p. 253-254.

manera, condemnats a l'ociositat o a anar d'una oficina de l'administració a una altra per demanar algun subsidi. Dificilment podien esperar aconseguir un lloc de treball adequat a la seva vàlua professional.¹⁶

En aquest clima de desànim col·lectiu es gestà un totalitarisme que infonia entusiasme prometent un futur millor. Per cert, un futur no concretat, o descrit de diverses maneres contradictòries, per tal de ser entès segons el color dels somnis de cadascú. Era la promesa d'un sistema nou (en el cas alemany, un III Reich), una realitat que no s'assemblaria ni al passat ni sobretot al present. Tant els intel·lectuals com els petitburgesos, els empleats, els pagesos o els aturats se sentien atrets per aquest projecte imprecís però del qual se sentien partícips. Experimentaven una força que resplendia pertot arreu, en particular en les accions propagandístiques com les desfilades. I tots aquells que se sentien febles es veien seduïts per aquest impuls com les mosques per la llum.¹⁷

Així, doncs, curiosament l'estratègia totalitària consisteix a desarrelar l'individu arrabassant-li la consciència temporal, la memòria del passat i l'expectativa de futur,¹⁸ i ahora

¹⁶ «[Els joves] estan privats de tot en el present i no tenen cap futur» (S. WEIL, «La situation en Allemagne», dins *Écrits historiques et politiques. L'engagement syndical (1927-1934)*, op. cit., p. 142). «La generació, la vida de la qual és únicament espera febril del futur, vegeta, a tot el món, amb la consciència de no tenir cap futur, que no hi ha lloc per a ella en el nostre univers. D'altra banda, encara que aquest mal és més agut per als joves, és avui comú a tota la humanitat. Vivim una època privada de futur. L'espera del que vindrà ja no és esperança, sinó angoixa» (S. WEIL, *Reflexiones sobre las causas de la libertad y la opresión social*, Barcelona, Paidós ICE / UAB, 1995, p. 43-44).

¹⁷ S. WEIL, «La situation en Allemagne», op. cit., p. 150-151.

¹⁸ «L'home només és real, interiorment, com una relació entre el passat i l'avenir. Qui el privi de l'un o de l'altre (o de tots dos) li fa el pitjor mal possible. Eliminar completament allò que ha estat. Desarrelament, desclassament, esclavatge. Pel que fa a l'avenir, condemna a mort. Matar els segles passats per l'eliminació d'una ciutat, més atroç encara» (S. WEIL, «Cahier IV», dins *Cahiers (septembre 1941-février 1942)*, Paris, Gallimard, p. 106). Ella ho va experimentar en la seva estada a la fàbrica: «En la meua estada a la fàbrica, confosa als ulls de tothom, fins i tot als meus propis ulls, amb la massa anònima, la desgràcia dels altres va entrar en la meua carn i en la meua ànima. Res no em separava d'ella, perquè havia oblidat realment el meu passat i no esperava cap futur, i difícilment podia imaginar la possibilitat de sobreviure a totes aquelles fatigues» (S. WEIL, *A la espera de Dios*, Madrid, Trotta, 1993, p. 40). I ho va percebre en els seus companys: «L'ésser que no pot suportar pensar ni en el passat ni en l'avenir és abaixat fins a la condició de matèria. Els russos blancs a la Renault. Es pot també aprendre a obeir com la matèria; però sens dubte es fabricaran passats i avenirs propers i mentiders» (S. WEIL, «Cahier V», dins

construeix un relat encisador que li fa sentir que recupera la dignitat i l'esperança. El populisme totalitari té la capacitat de mantenir, any rere any, l'entusiasme generant expectatives. Les multituds unànimement l'aclamen. I una part més passiva de la població, o fins i tot aquells que en un primer moment es van mostrar hostils al règim, estan admirats i se senten feliços. Alguns adversaris són eliminats sense que ningú no s'indigni; altres es veuen reduïts a la impotència. Aquests sistemes polítics comencen amb una atmosfera agradable, de tal manera que és a l'estranger on se'n detecta el caràcter tirànic i no pas entre els ciutadans que en pateixen la influència.¹⁹

3. El control de l'imaginari

137

El totalitarisme genera irrealitat. Aconsegueix que la població cregui en una ficció fabricada des del poder i no pugui adonar-se de la seva falsedat. Els dirigents manipulen les consciències per mitjà de la producció d'idees que no responen a la realitat i que penetren en el pensament dels individus.²⁰

Cahiers (septembre 1941-février 1942), op. cit., p. 203). «Qui controla el passat, controla el futur; qui controla el present, controla el passat» (G. ORWELL, 1984, Barcelona, Edicions 62, 2005, p. 239).

¹⁹ S. WEIL, «Réflexions en vue d'un bilan», dins *Écrits historiques et politiques. Vers la guerre (1937-1940)*, Paris, Gallimard, 1994, p. 111. Walter Benjamin criticava l'«esteticisme polític», l'escenografia de les masses al servei de la propaganda totalitària. Exaltant la multitud, l'individu «veu la seva salvació en el fet que les masses arribin a expressar-se». Els Estats totalitaris organitzaven celebracions esportives, grans assemblees i desfilades festives, tot procurant que els individus integrats en la massa es miressin a la cara sentint-se protagonistes del seu destí, sense disposar tanmateix de la més mínima capacitat decisòria. Veg. W. BENJAMIN, *Discursos interrumpidos I. Filosofía del arte y la historia*, Madrid, Taurus, 1990, p. 38.

²⁰ El plantejament weilià coincideix amb el de la filòsofa Hannah Arendt. Per a ambdues pensadores, la màquina totalitària «tendeix vers l'aniquilament de la presència humana per mitjà de la combinació del doble procediment de la desrealització d'allò existent i de la construcció ideològica d'un món tan artificial que converteix allò que és real en increïble. Un cop privats del sentit de la realitat, els homes estan preparats per al procés de desarrelament —i després deportació—, amb la qual cosa el totalitarisme aconsegueix el seu darrer objectiu: tractar-los com a coses i fer que esdevinguin superflus. Ambdues filòsofes expliquen que això és possible per mitjà del bloqueig de l'activitat del pensament» (R. ESPOSITO, *El origen de la política. ¿Hannah Arendt o Simone Weil?*, Barcelona, Paidós, 1999, p. 15). «Un Estat totalitari realment eficaç seria aquell en què els caps polítics executius omnipotents i el seu exèrcit de col·laboradors controlessin una població d'esclaus damunt els quals no calgués exercir cap coacció, perquè estimessin la seva servitud. Induir-los a estimar-la és la tasca confiada, en els

La societat moderna encarna el poder aclaparador de la imaginació sobre la mesura humana.²¹ Esdevé el teixit de la vida social i el motor de la història.²² És, i continuarà sent en els assumptes dels éssers humans, un factor la importància real del qual és gairebé impossible d'exagerar.²³

La imaginació es converteix en un factor vital en la política, ja que la matèria pròpia de l'art de la governança és la doble perspectiva, sempre inestable, de les relacions reals d'equilibri social i de la dinàmica de l'imaginari col·lectiu. Weil també adverteix que el polític no ha de caure en els miratges de la imaginació i ha de sostreure's a la seva influència, observant-la fredament des de fora com un corrent susceptible de ser utilitzat com a força motriu.²⁴

138 **La propaganda és l'eina de què disposa el dirigent polític per manipular la imaginació del poble. Segons Weil, no es tracta d'un fenomen nou.**

El polític ha de saber treure profit de la potencialitat proporcionada pel prestigi, i que «constitueix la força en més de les seves tres quarts parts». ²⁵ Per aconseguir ser influents no hi ha res més essencial

que la propaganda,²⁶ l'eina de què disposa el dirigent polític per manipular la imaginació del poble. Segons Weil, no es tracta d'un fenomen nou. Ja els romans van saber manejar els sentiments dels individus al seu caprici,²⁷ sotmetent-los pel renom i l'esglai més que no pas per la imposició violenta.²⁸

Estats totalitaris actuals, als ministeris de propaganda, als directors dels diaris i als mestres d'escola» (A. HUXLEY, *Un món feliç*, Barcelona, Proa, 2003, p. 12).

²¹ A. DAL LAGO, «La ética de la debilidad. Simone Weil y el nihilismo», dins G. VATTIMO - P. ROVATTI, *El pensamiento débil*, Madrid, Cátedra, 2000, p. 159.

²² «Somni o malson, hi ha alguna cosa d'irreal en aquest any que acaba de passar. Tot ha descansat sobre la imaginació» (S. WEIL, «Méditations sur un cadavre», dins *Écrits historiques et politiques. Vers la guerre (1937-1940)*, op. cit., p. 74).

²³ *Ibid.*, p. 75. «La realitat no és externa. La realitat existeix en la ment humana i enlloc més. No en la ment individual, que pot provocar errors i, en qualsevol cas, de seguida mor. Existeix en la ment de Partit, que és col·lectiva i immortal. Sigui el que sigui el que el Partit prengui per cert, és cert. No es pot veure la realitat si no és a través dels ulls del Partit. I aquest és el fet que tu has de tornar a aprendre. Això demana un acte d'autodestrucció i un esforç de voluntat» (G. ORWELL, 1984, op. cit., p. 240).

²⁴ S. WEIL, «Méditations sur un cadavre», op. cit., p. 76.

²⁵ IDEM, «La *Iliada* o el poema de la força», op. cit., p. 94.

²⁶ IDEM, «Quelques réflexions sur les origines de l'hitlérisme», dins *Écrits historiques et politiques. Vers la guerre (1937-1940)*, op. cit., p. 195.

²⁷ *Ibid.*, p. 182.

²⁸ *Ibid.*, p. 179.

*La propaganda i la força se sostenen mútuament; la força fa que la propaganda sigui pràcticament irresistible tot impedit que, en gran mesura, ningú no gosi resistir-se; la propaganda fa penetrar pertot arreu la reputació de la força.*²⁹

A *Venise Sauvée*, una obra de teatre escrita per Weil, un personatge, Renaud, el noble francès que organitza la conjura de l'imperi espanyol contra la República de Venècia, intenta convèncer Jaffier, el capità provençal que dirigeix les tropes, de la necessitat de saquejar la ciutat. Només per mitjà de la brutalitat s'arribarà a subjugar el pensament dels conquerits i no es tornaran a revoltar. Per a Renaud, sotmetre les consciències dels vençuts és «el fruit més dolç de la victòria».³⁰

139

La imaginació submergeix la ment de l'individu en una narrativa que resulta especialment tràgica en una situació de guerra:

*Fins i tot un cop experimentada, la guerra no deixa fàcilment de semblar un joc... El perill és aleshores una abstracció, les vides que s'han destruït són com joguines trencades per un infant i tan indiferents com elles; l'heroisme és un posat teatral tacat de jactància.*³¹

La propaganda no va encaminada a suscitar una inspiració: la propaganda tanca, clausura, tots els orificis per on la inspiració pugui sorgir; omple de fanatisme tota l'ànima.³² En definitiva, ofega el pensament i predisposa per a l'acceptació acrítica de miratges de veritat.

²⁹ *Ibid.*, p. 196.

³⁰ Renaud diu a Jaffier: «El vencedor viu el seu somni, el vençut viu el somni d'un altre [...]. Demà (després del saqueig) la ciutat, la llibertat, el poder els semblaran encara més irreals que un somni; és aquest estupor que produeix la submissió. A partir de demà, cal que creguin haver estat sempre sotmesos a Espanya, no haver estat mai lliures... I la seva vida es modelarà segons el vostre pensament. La seva vida i la seva mort no seran altra cosa que el vostre somni» (S. WEIL, *Poèmes suivis de Venise sauvée. Lettre de Paul Valéry*, Paris, Gallimard, 1968, p. 77-79).

³¹ IDEM, «La lliada o el poema de la força», *op. cit.*, p. 95. «Peral bon observador, no hi ha avui dia un símptoma més angoixant que el caràcter irreal de la majoria dels conflictes naixents» (IDEM, «No recomencem la guerra de Troia», dins *Ecrits sobre la guerra*, *op. cit.*, p. 31).

³² IDEM, *Echar raíces*, *op. cit.*, p. 149.

4. A tall de conclusió

L'anàlisi sociològica realitzada per Weil palesa com el totalitarisme dels anys trenta i quaranta del segle passat no és un fenomen conjuntural. Es tracta d'un mecanisme opressor present en diferents èpoques i en diversos àmbits de la vida social i política. El nazisme alemany no va ser una disfunció ocasional, una anomalia, una versió esbiaixada de la política, sinó precisament l'apogeu d'un procés deshumanitzador, de control i d'alienació dels ciutadans.

Com a la fàbrica, l'estratègia totalitària consisteix a despersonalitzar l'individu, a degradar-lo fins a la condició de matèria, a convertir-lo en una peça prescindible de la màquina social. Se li arrabassa la dignitat, l'esperança, la llibertat i la capacitat de pensar per si mateix. Al mateix temps, el totalitarisme es presenta com un agent salvífic en prometre un futur que resoldrà els problemes del present. I per dur a terme aquesta perversa maniobra, actua controlant l'imaginari.

Avui el germen totalitari perviu dissimulat en nous entorns. La tecnologia ha permès multiplicar exponencialment la capacitat de dominació en un món teòricament lliure. Les anàlisis de Simone Weil resulten força actuals i útils, perquè proporcionen eines conceptuals per desemascarar els mecanismes subrepticis de l'algoritmocràcia, de la robotització posthumanista i de les tergiversacions de la postveritat i de les *fake news*. Ω